

Fauna savců Evropy

Přednáška 4

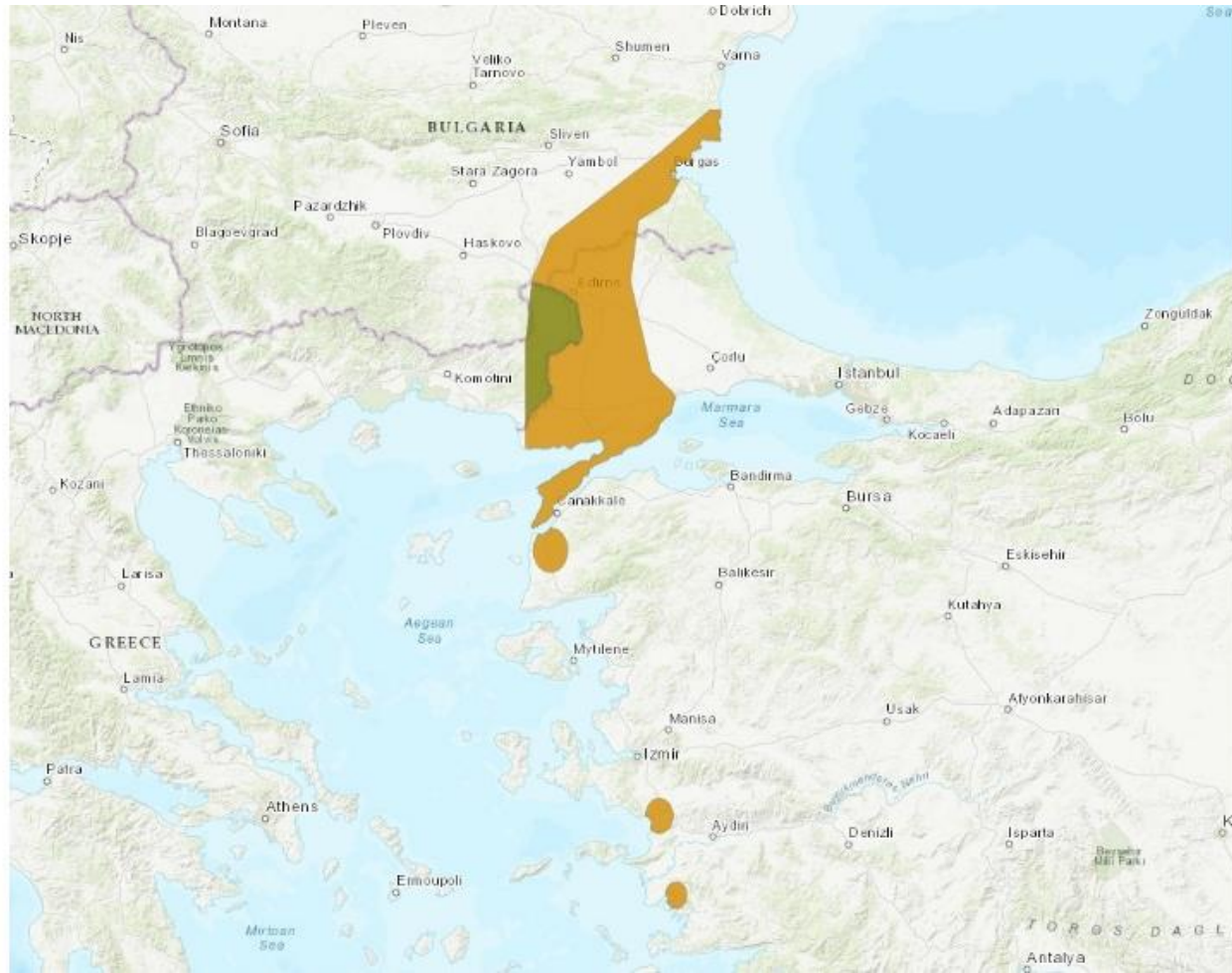
Myomimus roachi (plch myší) – délka těla cca 10 cm, ocas je na rozdíl od ostatních evropských plchů téměř holý.



Myomimus roachi (plch myší) – jeden z nejméně známých zástupců čel. plchovitých



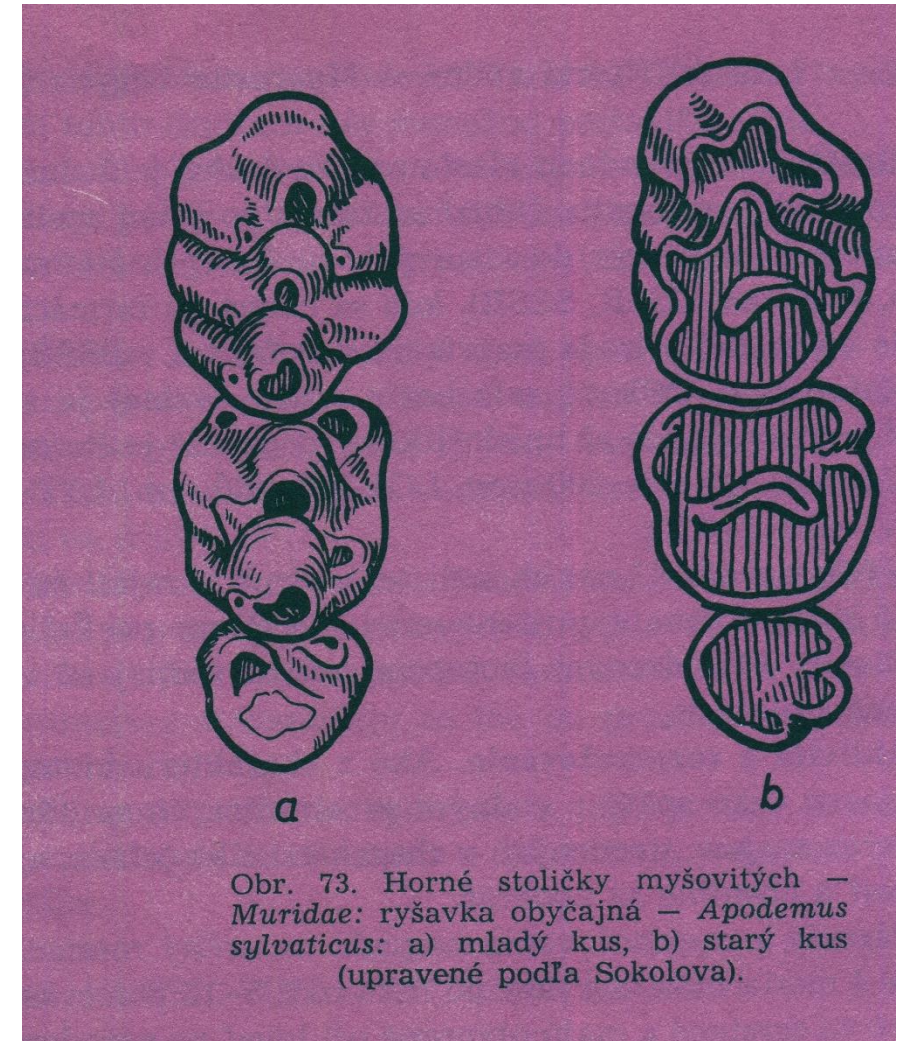
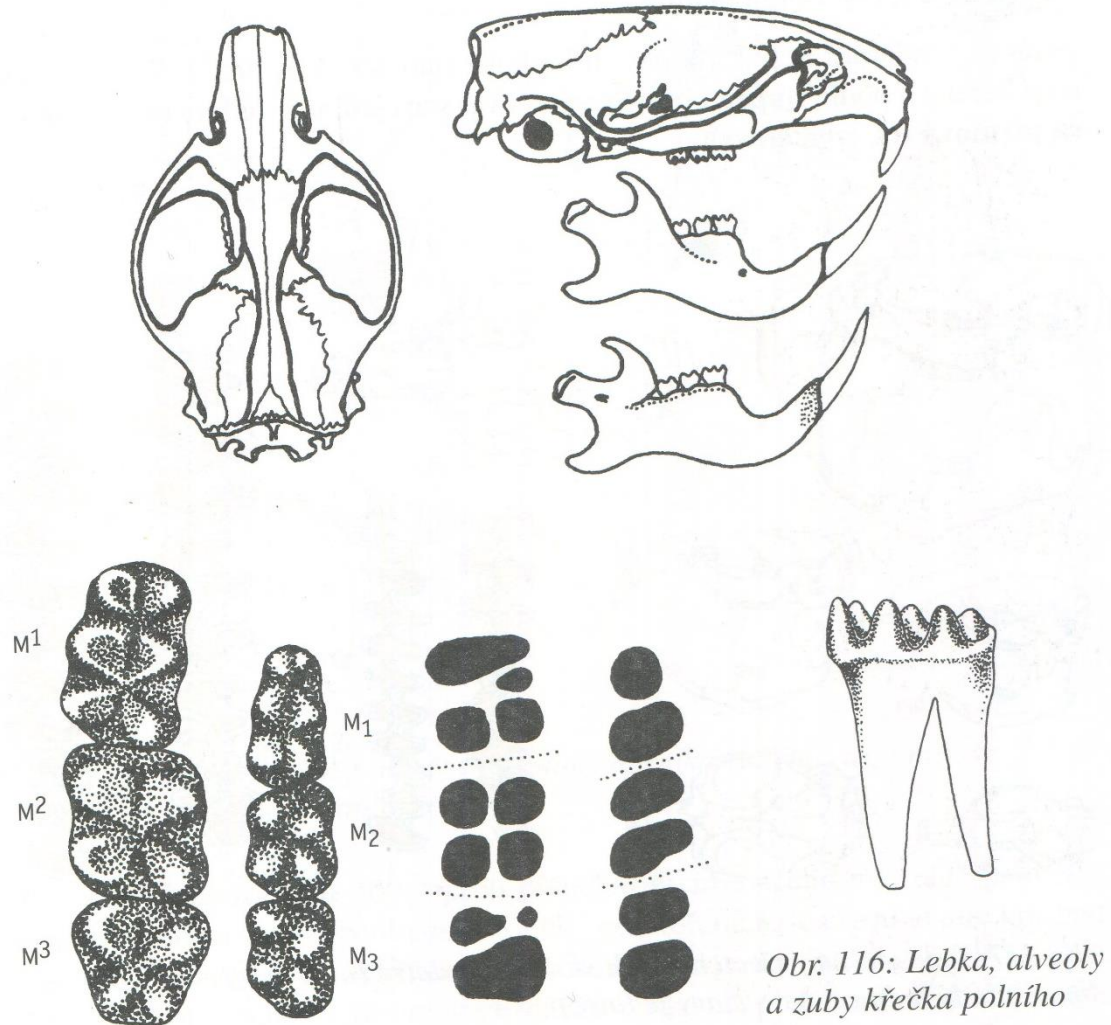
Rozšíření plcha *Myomimus roachi* – jediný zástupce rodu, který zasahuje z Asie do Evropy. Nejspíš vede arborikolní způsob života (dlouhý ocas), ale není na rozdíl ostatních evropských plchů příliš přizpůsoben ke skokům z větve na větev (ocas není huňatý). Nacházen v sadech a dubových lesících, v zemědělské krajině, často se pohybuje i na zemi. Zřejmě byl původně obyvatelům lesostepi.



Čel. Křečkovití (Cricetidae)

- Patří sem cca 17 druhů Euroasijských hlodavců.
- Ocas je (s jedinou výjimkou) kratší než $1/3$ délky těla (= norový způsob života).
- Zubní vzorec je 1 0 0 3 v horní i dolní čelisti (=chybí nejen špičáky, ale i premoláry). Stoličky jsou všežravého typu (mají na žvýkací ploše zaoblené hrbolky). Na rozdíl od zástupců čel myšovitých (Muridae) ale mají tyto hrbolky umístěny striktně ve dvojicích.
- Některé druhy hibernují, jiné jsou schopny aestivace (=letní období inaktivity).
- Obývají převážně stepní biotopy, některé druhy mají tendenci k synantropii.

Stoličky křečka polního jsou všežravého typu (korunka má zaoblené hrbolky). Na rozdíl od myšovitých jsou hrbolky uspořádány ve dvojicích.



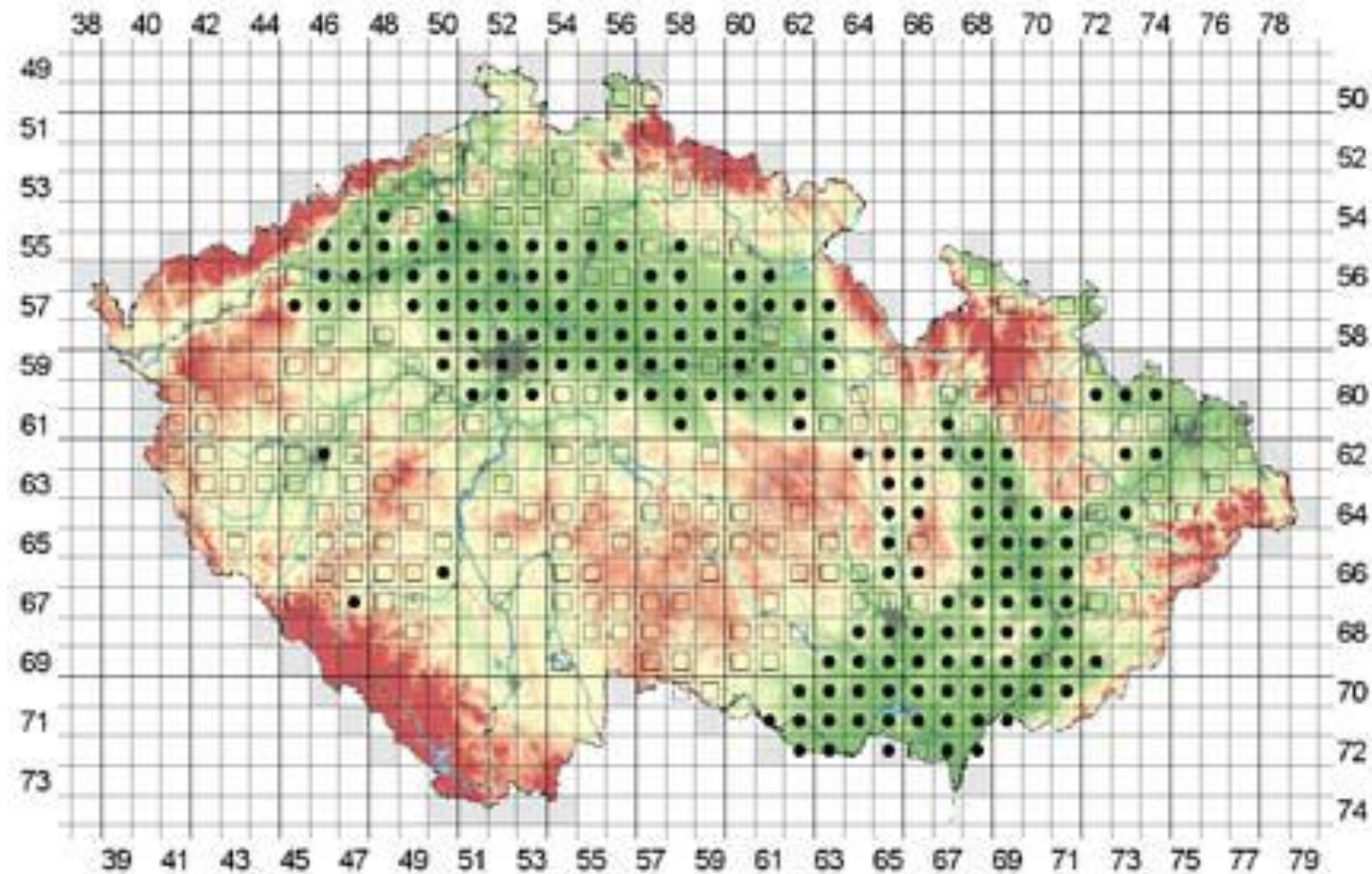
Cricetus cricetus (křeček polní) – délka těla cca 20 – 27 cm, váha 250 - 700 g. V zimě hibernuje, ale každé 3 – 4 dny se probouzí a konzumuje shromážděné zásoby zrní, hlíz, kořenů apod. U nás má typické tříbarevné zbarvení, ale v Německu, na Ukrajině a v Rusku existují melanické (téměř černé) populace.



Rozšíření křečka polního (*Cricetus cricetus*) – původně stepní druh, který se úspěšně adaptoval na život v polních kulturách. Až do poloviny 20. stol. významný polní škůdce. Poté začal, především v západní Evropě, rychle ubývat a dnes jsou zde jeho zbytkové populace přísně chráněny (critically endangered species). Existují pokusy o jeho opětovné vysazování (Benelux, Německo). Silně ubývá i ve střední Evropě a místy i v Rusku.



Rozšíření křečka polního (*Cricetus cricetus*) v ČR – prázdné symboly – výskyt mezi r. 1951 a 2000, plné kroužky – výskyt po r. 2000 (dnes již v Plzeňském a Jihočeském kraji vyhynul, na severní Moravě je zřejmě jen na 2 - 3 lokalitách).



Mesocricetus newtoni (křeček newtonův) – blízký příbuzný křečka zlatého, kterému je velmi podobný. V širším okolí Černého moře a na Blízkém východě žijí 4 druhy velmi podobných křečků rodu *Mesocricetus*. K jejich vzájemnému rozrůznění zřejmě přispěly periodické expanze Černého moře během meziledových dob. Původně spojitá populace tak byla rozdělena na nejméně 4 části, kde došlo k jejich speciaci.



4 druhy křečků r. *Mesocricetus* jsou si vzájemně velmi podobné. V Evropě žijí *M. newtoni* na západním břehu Černého moře (Dobrudža) a *M. raddei* v Předkavkazí.

Golden Hamster
M. auratus



Ciscaucasian Hamster
M. raddei



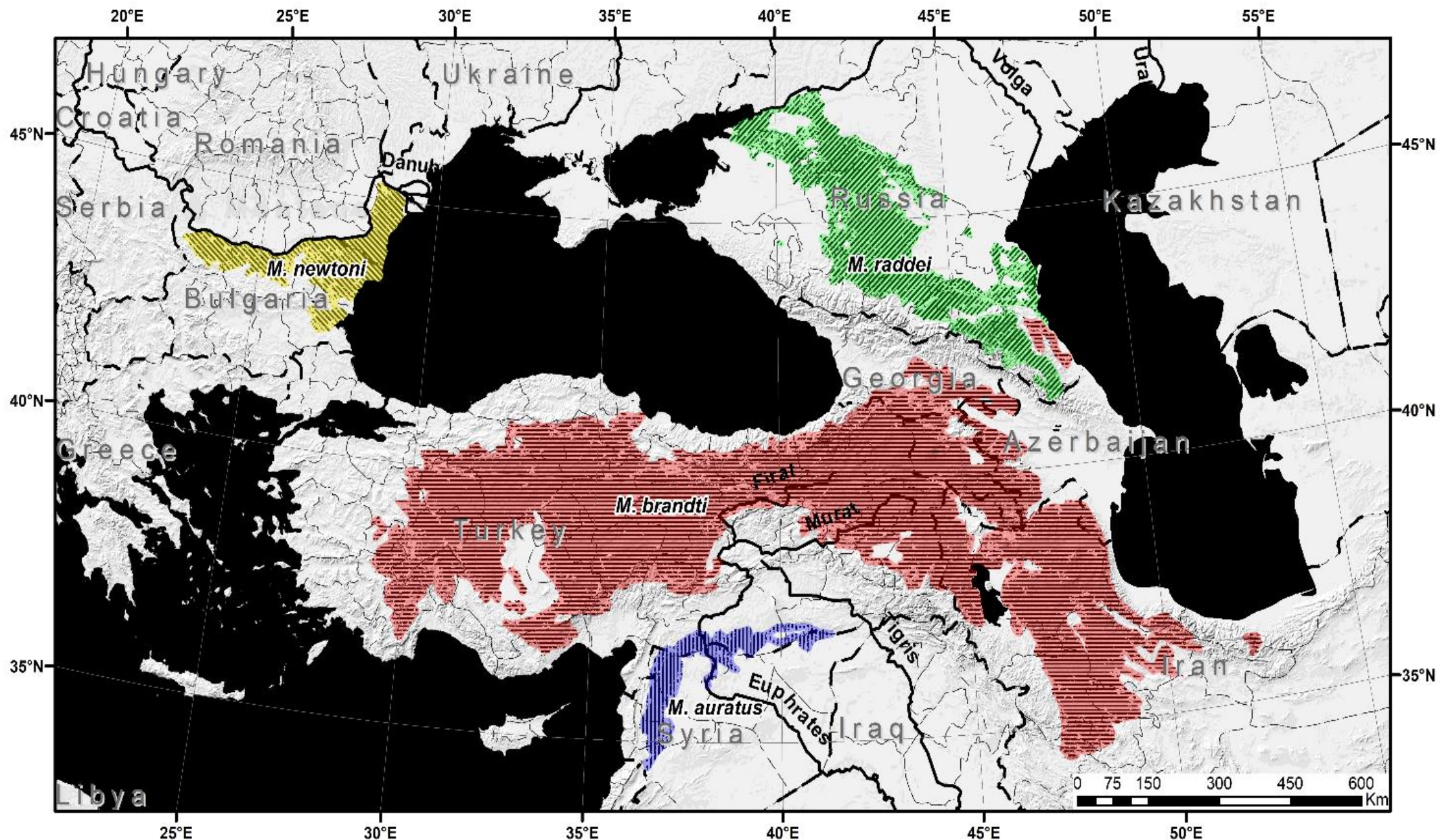
Brandt's Hamster
M. brandti



Romanian Hamster
M. newtoni



Rozšíření křečků rodu *Mesocricetus*



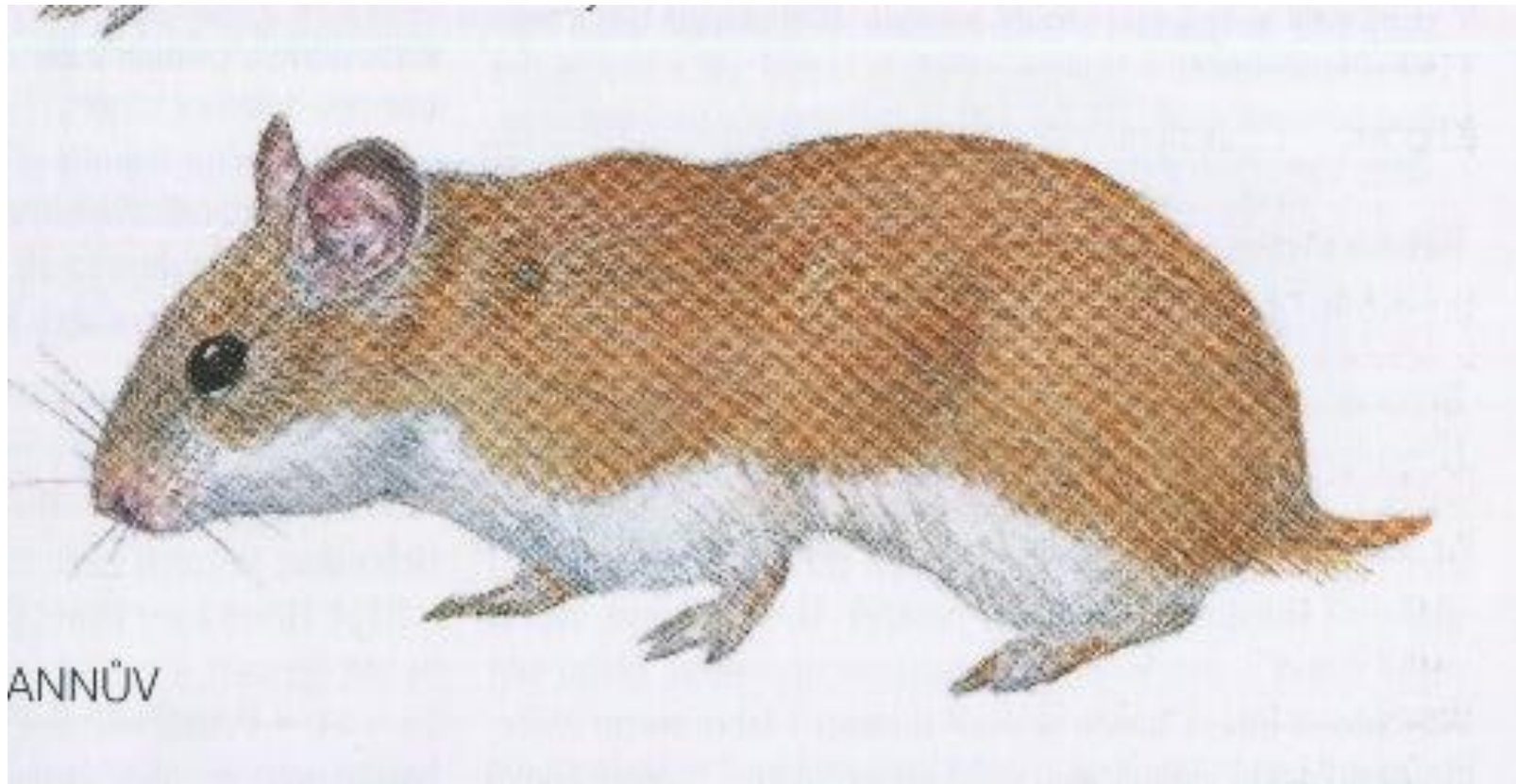
Nothocricetulus migratorius (křečík šedý) – délka těla je cca 10 - 12 cm, na rozdíl od podobně vyhlížejících hrabošů (čel. Arvicolidae) má poměrně velké uši.
Rod *Cricetulus* byl v r. 2018 rozdělen na dva rody a proto křečík šedý je ve starších publikacích uváděn jako *Cricetulus migratorius*.



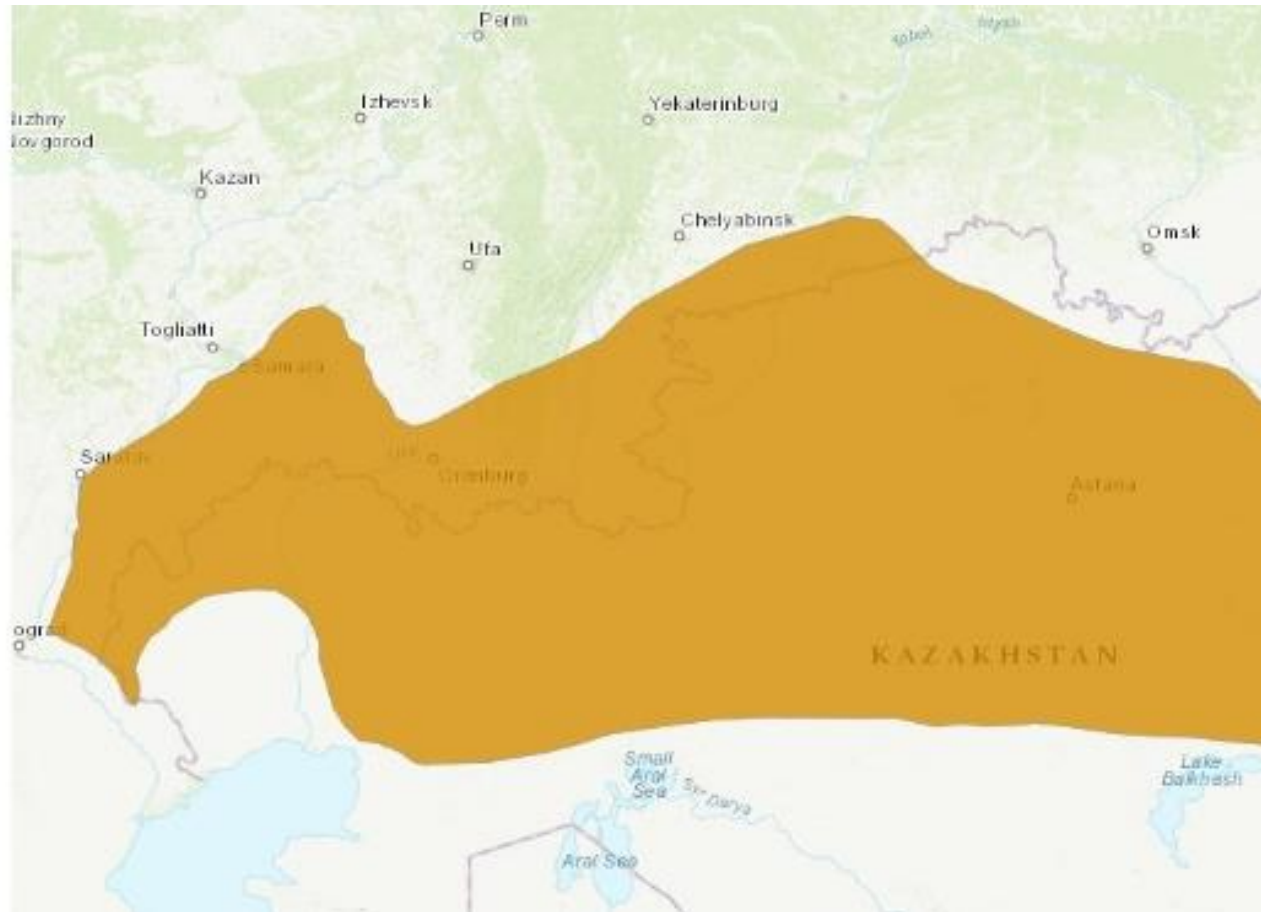
Rozšíření křečíka šedého (*Nothocricetulus migratorius*) v Evropě. Pronikl sem dvěma proudy: 1) pásmem stepí a lesostepí přes Předkavkazí, jih Ruska a Ukrajinu a 2) z Malé Asie na Balkán v ledových dobách, kdy byla hladina moří níže než nyní. V současné době obývá v Evropě hlavně zemědělskou krajinu a zbytky stepí, místy je i synatropní.



Allocricetulus evermannii – délka těla cca 12 – 15 cm



Allocricetulus eversmannii – do Evropy zasahuje jen okrajově ze Střední Asie. Obývá zde stepní biotopy, pastviny a pole. Někdy je i synatropní.



Čel. Myšovití (Muridae)

- Patří sem cca 700 druhů hlodavců (původně Afrika, Evropa, Asie, Austrálie), synantropní druhy (myši, krysy, potkan) jsou nyní rozvezeny do celého světa. Je to největší savčí čeleď. V Evropě ale žije jen asi 20 druhů
- Ocas je u evropských druhů zhruba stejně dlouhý jako tělo.
- Zubní vzorec je 1 0 0 3 v horní i dolní čelisti (=chybí nejen špičáky, ale i premoláry). Stoličky jsou všežravého typu (mají na žvýkací ploše zaoblené hrbolky). Na rozdíl od zástupců čel. křečkovitých (*Cricetidae*) ale nejsou tyto hrbolky umístěny striktně ve dvojicích (především na horní M1).

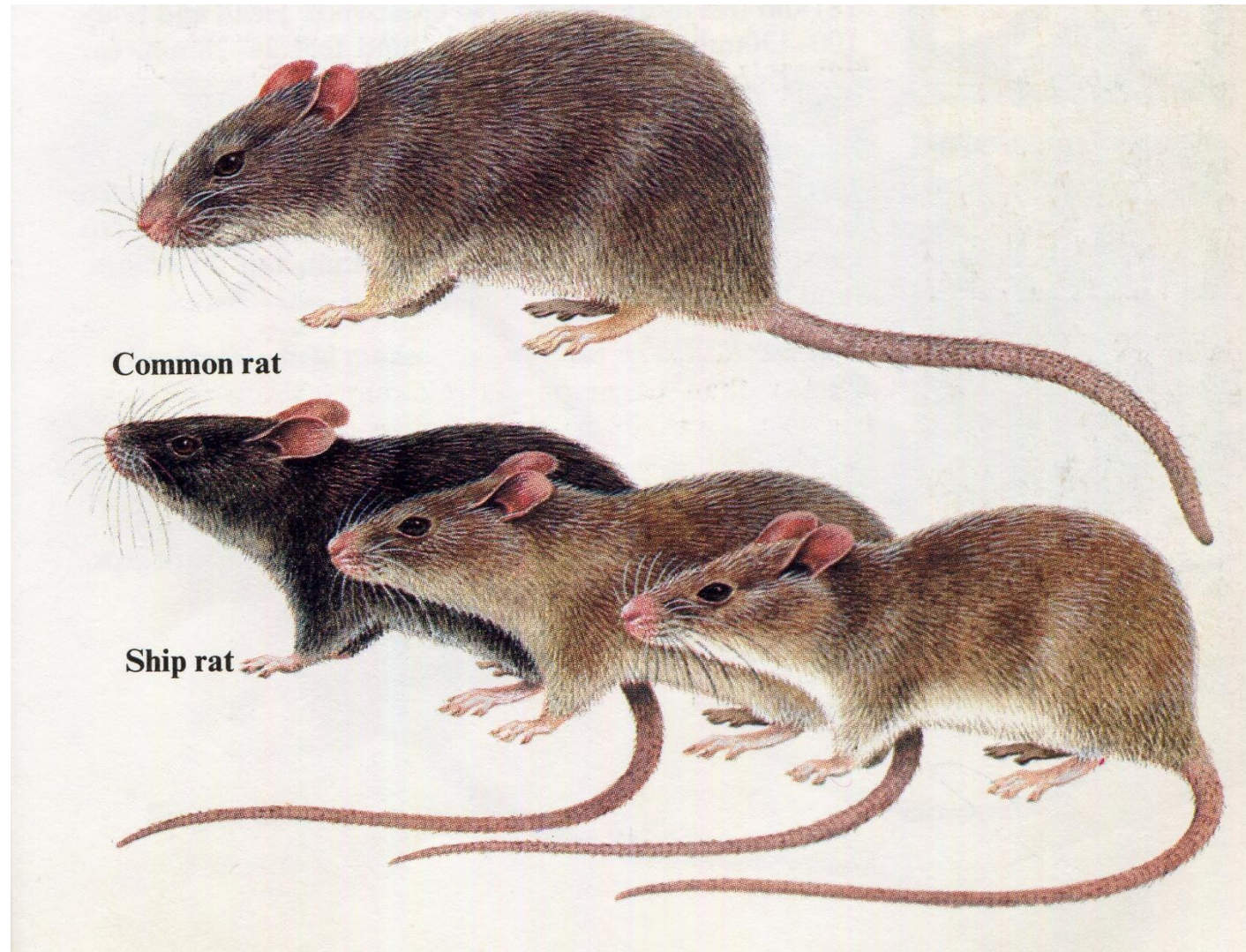
Větší druhy (délka těla 15 – 25 cm): rod *Rattus* (krysa + potkan), rod *Meriones* (pískomil) – ten ale vypadá jinak než ostatní evropští myšovití (patří do podčeledi Gerbillinae / pískomilové) a bude probrán až nakonec.

- ***Rattus rattus* (krysa):**
- **Ocas stejně dlouhý nebo i delší než tělo. Uši po překlopení kupředu dosahují k zadnímu koutku oka.**
- **Zbarvení různé - 3 hlavní typy (hřbet i břicho černé; hřbet šedý, břicho světle šedé; hřbet šedý, břicho čistě bílé). U nás v současné době často značná variabilita ve zbarvení.**
- **Pochází z Indie, do Evropy pronikla již ve starověku, nejprve s lodní dopravou na Blízký Východ, odtud se rozšířila do Středomoří (nejstarší nálezy jsou z doby před cca 2 500 lety).**
- **V chladnějších částech Evropy (včetně našeho území jen synantropně), v Mediteránu i volně (hnízda v neopadavých hustých keřích a na stromech).**

Rattus rattus (krysa)



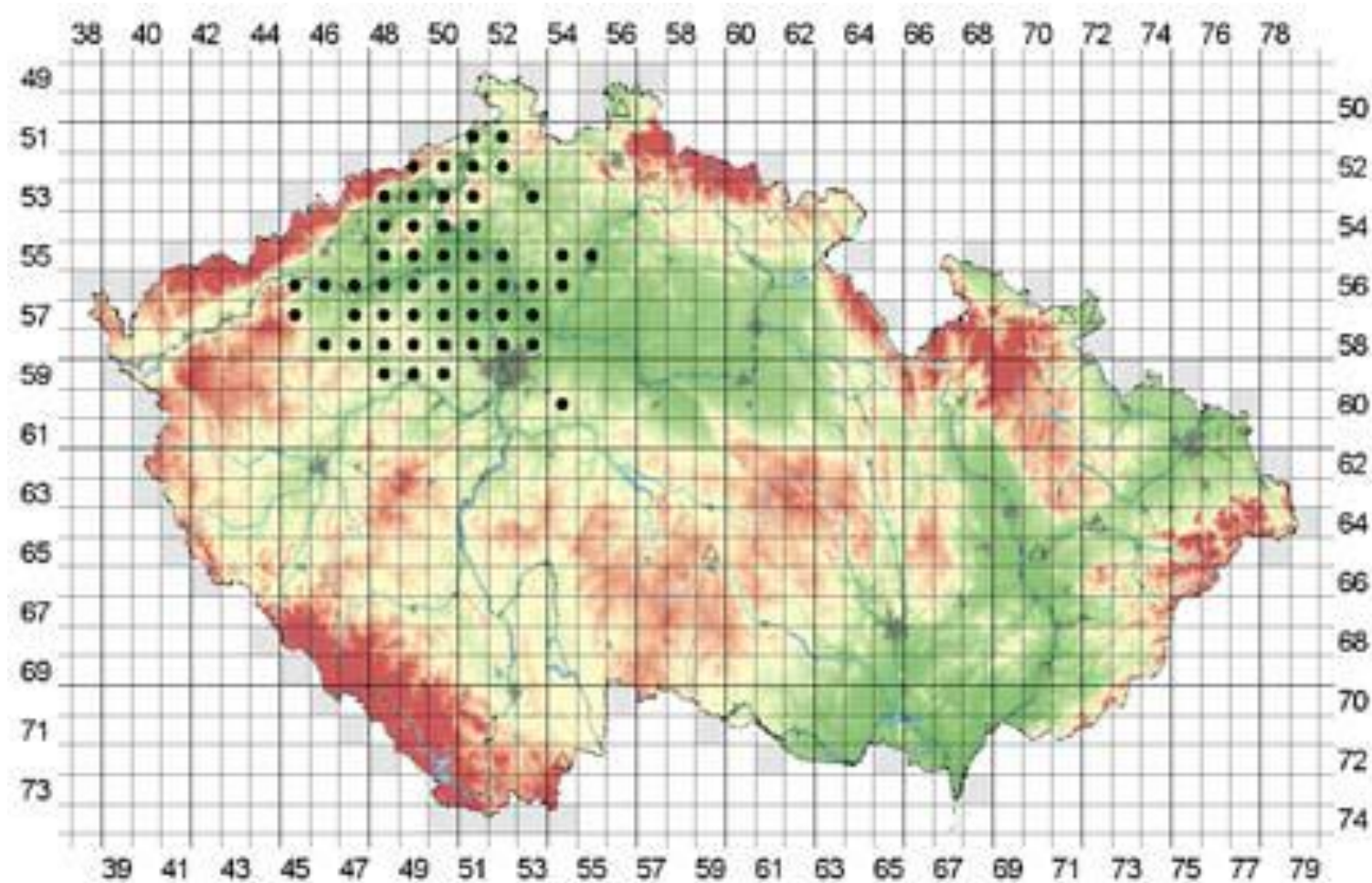
Srovnání potkana (*Rattus norvegicus*) – nahoře
a krysy (*Rattus rattus*) – tři barevné varianty dole



Rozšíření krysy (*Rattus rattus*) v Evropě – lodní dopravou rozvezena do přístavních měst až po cca 55 rovnoběžku. Její absence ve vnitrozemí střední Evropy je dlouhodobá (nejméně po celé 20 stol.), příčinou je zřejmě chladné klima.



Rozšíření krysy (*Rattus rattus*) v ČR – ve středověku a ještě během 18. stol běžná, v 19. stol. nahrazována potkanem, začátkem 20. stol již jen vzácně, kolem Labe od Děčína po Prahu v důsledku transportu lodní dopravou z Německa. Po 2. svět. válce se začala od Labe šířit na západ i na východ. Vyskytuje se u nás jen synantropně, většinou v zemědělských objektech, kde nachází dostatek potravy (drůbežárny, chovy vepřů apod.). Dobře šplhá, v budovách osidluje většinou vyšší patra a půdy.



Rattus norvegicus (potkan)

- Ocas kratší než tělo. Uši po překlopení kupředu nedosahují k zadnímu koutku oka. Zbarvení většinou šedé.
- Pochází zřejmě z jižní Číny. Způsob osídlení Evropy je nejasný – snad po pevnině přes Indii a Blízký Východ nebo jen lodní dopravou po moři. V Evropě znám až od středověku (od 11. stol.), od 19. stol. již běžně rozšířen. Další transporty lodní dopravou z JV Asie stále probíhají (geneticky odlišné populace).
- Populace potkana žijí jak synantropně (preferuje vlhčí prostředí, proto nejčastěji osidluje sklepy a kanalizaci) tak i ve volné přírodě, především kolem vody.
- Je to významný hospodářský škůdce a vektor různých patogenů.

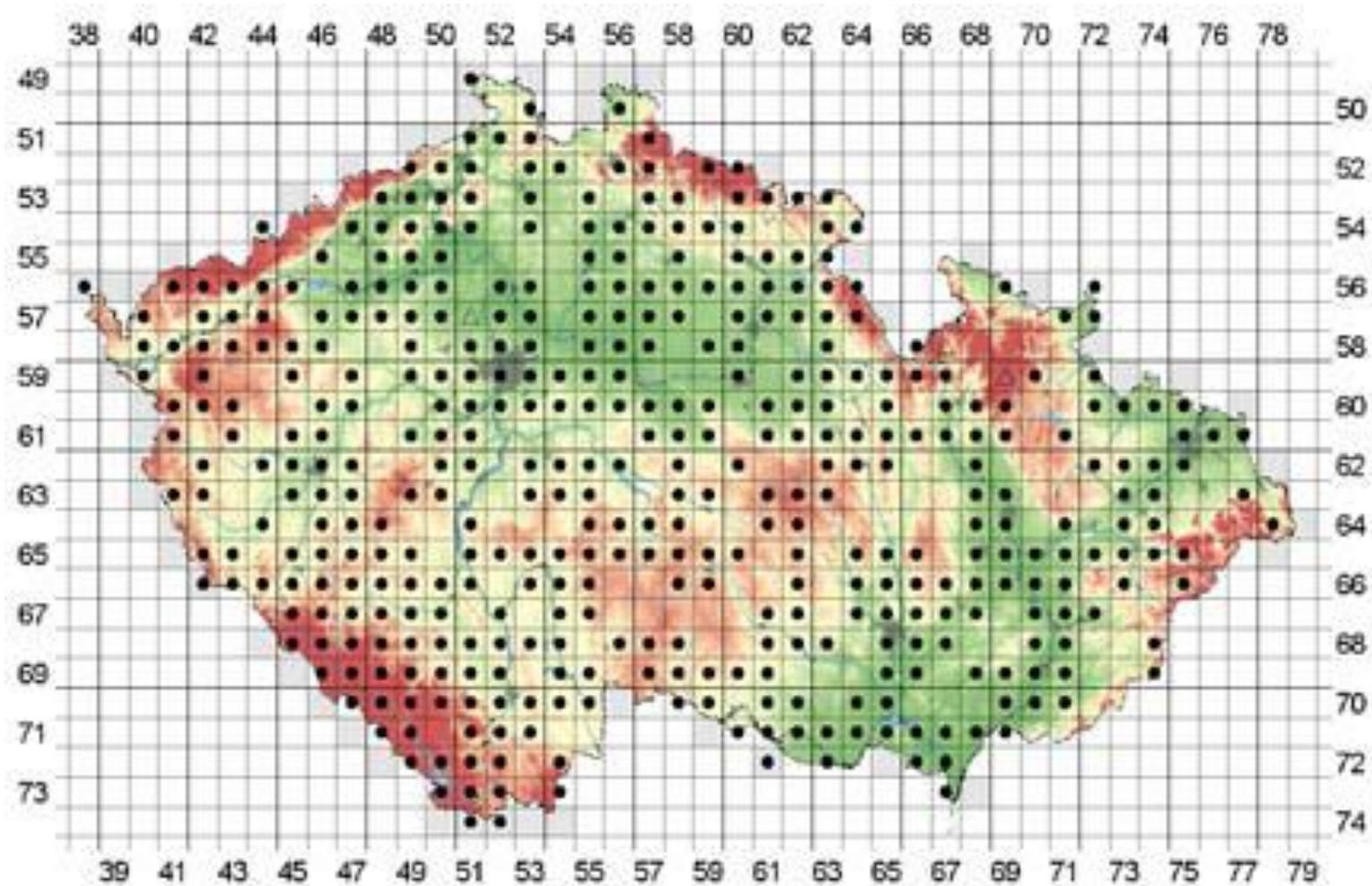
Potkan (*Rattus norvegicus*)



Rozšíření potkana (*Rattus norvegicus*) v Evropě – dnes chybí jen na některých místech na severu, avšak v přístavech je i tam.



Rozšíření potkana (*Rattus norvegicus*) v ČR – je zde na celém území, od nížin až do hor (tam během zimy jen synantropně).



Menší druhy – délka těla (délka těla 5 - 13 cm): rody *Micromys* (myška), *Apodemus* (myšice), *Mus* (myš), *Acomys* (myš bodlinatá)

- *Micromys minutus* (myška drobná)
- Hřbet a boky rezavé, břicho bílé, hranice mezi nimi ostrá. Uši jsou na rozdíl od špičatých uší myší a myšic malé a zakulacené. Délka těla 5 – 8 cm, ocas jen o málo kratší než tělo.
- Primárně v travnatých pobřežních porostech (ostřice, rákosí), sekundárně také v obilninách a ruderálech.
- K odchovu mláďat si staví kulatá hnízda ze suché trávy (cca 7 – 9 cm v průměru), která jsou zavěšena na vegetaci cca 20 – 80 cm vysoko.
- Dobře šplhá po vegetaci, využívá k tomu ovíjivý ocas.

Myška drobná (*Micromys minutus*)



Rozšíření myšky drobné (*Micromys minutus*) v Evropě – původem z východní Asie, v Evropě chybí jen v tundře, na jihu mediteránních poloostrovů, v polopouštích a v tundře. V tajze osidluje travnaté břehy kolem vody. V ČR na celém území, vyhýbá se hustým lesům, v horách jen zřídka.



Apodemus agrarius (myšice temnopásá)

- Středem hnědého hřbetu se táhne výrazný tmavý pruh.
- Je více terestrická než ostatní druhy evropských myšic (má výrazně kratší ocas než tělo, kratší uši, kratší délku chodidla).
- Původem z Dálného Východu (Čína). Rozšířila se do Evropy až v holocénu. Šíří se v nelesních a vlhkých nížinných biotopech, většinou podél řek. Nedokáže překonat zalesněné hory. Západní hranice nyní leží zhruba na řece Weseře v Německu. Ve střední Evropě její hranice stále pulsuje, v ČR proběhly dvě expanze - na začátku a na konci 20. stol.
- Úspěšně obsazuje synantropní prostředí. V Polsku a Německu je hojná i ve velkých městech, u nás např. v Ostravě a Liberci.

Myšice temnopásá (*Apodemus agrarius*)



Rozšíření myšice temnopáse (*Apodemus agrarius*) v Evropě. Šířila se dvěma proudy: nížinami Polska a Německa na severu a podél Dunaje na jihu. V průniku do Střední Evropy jí brání oblouk Karpat a Sudetská pohoří na severu ČR.



Rozšíření myšice temnopásé (*Apodemus agrarius*) v ČR – prázdné trojúhelníky ukazují nálezy z 1. pol. 20 stol. (v Čechách cca 1900 – 1910, na jižní Moravě cca 1920 – 1940).

